

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/wydawnictwo/czasopisma/popularnonaukowe-1/czasypismo/27361,CzasyPismo-nr-242013.html>

28.02.2026, 10:49

„CzasyPismo” nr 2(4)/2013

Opis

W XX-wiecznych systemach totalitarnych wykorzystywano potencjał społecznego oddziaływania sportu. Zarówno w hitlerowskich Niemczech, jak i w Związku Sowieckim i państwach, które znalazły się pod sowiecką dominacją, zinstytucjonalizowany sport pełnił funkcję wychowawczą i odgrywał rolę katalizatora masowych emocji. Rządzący starali się w praktyce realizować rzymski postulat panem et circenses, choć kiedy brakowało chleba, pozostawały tylko igrzyska. Jednak nawet wówczas, a może właśnie wtedy, jeszcze mocniej podkreślano znaczenie sportu, widząc w nim obszar narzucania norm i wartości, wdrażania do ról społecznych i kształtowania jednostek. Włączony w system organizacji państwowej, przekształcał się wraz z jej zmianami. I chociaż, parafrazując słynne zdanie Andrzeja Górskiego – „piłka zawsze była okrągła, a bramki dwie” – inne podrzędne cele przyświecały rządzącym na początku XX wieku, inne w dwudziestoleciu międzywojennym i podczas wojny, a jeszcze inne w czasach Polski Ludowej. Cel nadrzędny był zawsze jeden: wygrać. Machina propagandowa nadawała odpowiedni wymiar polityczny sukcesom sportowym. Tryumfy na arenach olimpijskich czy międzynarodowych mistrzostwach uwiarygadniały totalitaryzm i kreowanego przez ten system postać „nowego człowieka”.

W życiu sportowym na Górnym Śląsku ogniskowały się społeczne i polityczne problemy regionu, stosunki narodowościowe, konfesyjne, rywalizacja pomiędzy mieszkańcami poszczególnych miast, dzielnic, zakładów pracy. Najnowszy numer „CzasyPisma”, który trzymają Państwo w rękach, powstał z naszego przekonania o niezwykle znaczeniu sportu i kultury fizycznej w historii regionu. Wpływ polityki na przywoływane w numerze wydarzenia sportowe okazuje się niebagatelny, co przybliżają m.in. teksty dotyczące ruchu sportowego w województwie śląskim w czasach II Rzeczypospolitej i roli sportu w PRL. Aż trzy artykuły dotyczą śląskiej piłki nożnej, której lata świetności przypadły na okres Polski Ludowej. W wywiadzie swoją wiedzę o meandrach i tajemnicach „fusbalu” dzieli się z czytelnikami Andrzej Gowarzewski, dziennikarz i wybitny znawca historii piłki nożnej. Znalazło się również miejsce na przypomnienie złotych czasów polskiego speedwaya, emocji towarzyszących Mistrzostwom Świata i Europy w Hokeju na Lodzie w Katowicach w 1976 r. i organizacji kolarskiego Wyścigu Pokoju, którego etapy często przebiegały ulicami miast województwa śląskiego/katowickiego.

Ekstremalną – i jak się okazało chybioną – próbą przeniesienia zasad sportowej rywalizacji na inne dziedziny życia była idea współzawodnictwa pracy, będąca bezpośrednią adaptacją rozwiązań sowieckich, a jej orędownikiem i ikoną został, kojarzony powszechnie z Górnym Śląskiem, zabrzański górnik Wincenty Pstrowski. Zjawisko to omówiono w tekście, któremu towarzyszy obszerny fotoreportaż ilustrujący fenomen „wyścigu pracy”.

By czytelnik nie zarzucił nam monotematyczności, a ten niezainteresowany sportem również znalazł coś dla siebie, zamieściliśmy m.in. teksty i materiały o wzbudzającej po dziś dzień emocje postaci Heleny Mathei – słynnej „Krwawej Julki”, którą oskarżano o współpracę z gestapo, a nawet służbę w tej organizacji. Cykl „Miejsca zbrodni” kontynuujemy tekstem o katowickim więzieniu. Epokę lat 80. przypomina prezentacja wystawy „Kopalnia strajkuje...” i obszerna relacja Teresy Baranowskiej, zaangażowanej w działalność niezależnych struktur

antykomunistycznych. Aby odpocząć od sportu i polityki, warto przeczytać, dlaczego międzywojenna architektura modernistyczna w Katowicach stanowi przykład dobrego dizajnu, a fotografie postindustrialnej rzeczywistości niech skłonią do refleksji, że nic, co materialne, nie jest wieczne i trwałe.

SPIS TREŚCI

- Antoni Steuer – Kultura fizyczna w województwie śląskim 1922-1939
- Artur Pasko – Sport w polityce, polityka w sporcie Polski Ludowej
- Grzegorz Bębniak – Niemczyzna panoszy się na boisku
- Jerzy Eisler – Mecz w cieniu marcowych protestów
- Krzysztof Łęcki – Ruch Chorzów – pomiędzy Gemeinschaft i Gesellschaft
- Górnośląski Okręg Piłkarski – Z Andrzejem Gowarzewskim rozmawia Adam Dziurok
- Adam Dziuba – Tryumf czarnego sportu na czarnym Śląsku
- Michał Szykiewicz – Operacja „Obiekt”. Działania Służby Bezpieczeństwa podczas Mistrzostw Świata i Europy w Hokeju na Lodzie w Katowicach w 1976 r.
- Tomasz Gonet – Górny Śląsk wita kolarzy pokoju!
- Ryszard Mozgol – Służba Bezpieczeństwa wobec Olimpiady Gołębi Pocztowych
- Bogusław Tracz – Współzawodnictwo pracy
- Katarzyna Bereta – Soc w prozie Górnego Śląska
- Zofia Oslislo-Piekarska – Katowicka moderna to dobry dizajn
- „Obiekt grozi zawaleniem”. Fotografie obiektów przemysłowych Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego
- Ewa Koj – „Matejanka”
- Sebastian Rosenbaum – „W Gliwicach byliśmy traktowani o wiele gorzej jak w Oświęcimiu”. Gliwickie podboje KL Auschwitz III w relacjach więźniów
- Robert Ciupa – Śladami zbrodni: kompleks więzienny przy ul. Mikołowskiej w Katowicach
- Historie opowiedziane. Niepokorna. Teresa Baranowska – oprac. Ewelina Małachowska
- „Kopalnia strajkuje...”. Strajk i pacyfikacja Kopalni „Wujek” 13-16 grudnia 1981 r. – oprac. Sebastian Reńca
- Andrzej Sznajder – Debatujemy (p) o Śląsku
- Publikacje IPN w Katowicach
- Inne publikacje
- Kalendarium

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

